

Voltaire – kritik af kristendommen og de kristne

5 *Den franske forfatter og filosof Voltaire (1694-1778) var oplysningstidens skarpeste kritikere af det, der blev opfattet som religiøs overtro og intolerance. På den ene side opfordrede Voltaire til tolerance – på den anden side indeholdt hans skrifter og breve en voldsom kritik af de etablerede religioner og deres tilhængere, som han mente fordrejede menneskehedens oprindelige rene og naturlige religion, der ikke indeholdt mirakler, guddommelige åbenbaringer eller fanatisme.*

10 [*L'Examen important de Milord Bolingbroke ou le tombeau du fanatisme* (1736):] Jeg konkluderer, at ethvert fornuftigt menneske, enhver ærlig mand, burde afsky kristendommen [...] Men hvad skal vi erstatte det med, siger I? Hvad? Et glubsk dyr har udsuget mine slægtninges blod. Jeg fortæller jer, at I skal befri jer selv fra dette udyr, og så spørger I mig om, hvad I skal sætte i dets sted?

15 [Brev til Jean le Rond d'Alembert, 28. november 1762:] Hvad du end gør, så knus det skændige¹ og elsk dem, der elsker dig.

20 [*Dictionnaire Philosophique* (1764):] [Tolerance:] Hvad er tolerance? Det er menneskehedens arvelod. Vi er alle æltede af svagheder og vildfarelser; lad os gensidigt tilgive hverandre vore dumheder, det er naturens første lov.

Lad på børsen i Amsterdam og London, eller Surat og Bassora,² zarathushtra-tilhængerens,³ hindustaneren, jøden, muhamedaneren, den kinesiske gudsdyrker, brahmadyrkeren, den græskkatolske, den romerskkatolske, protestanten og kvækeren omgås sammen; de hæver ikke daggeren mod hverandre for at hverve sjæle til deres religion. Hvorfor har vi da slået hinanden næsten uafbrudt siden det første koncil i Nikæa?⁴ [...]

25 I afsindige, der aldrig har kunnet yde den Gud, der har skabt jer en ren kult! I elendige, der aldrig har kunnet lade jer belære af noachidernes, de dannede kineseres, farsernes⁵ og alle vismændenes eksempel. I uhyrer, der har brug for overtroiske meninger ligesom en ravnekrås føler trang til ådsler! Man har alt sagt jer det, og man kan kun gentage det: Hvis I har to religioner i jeres land, vil de søge at skære halsen over på hinanden; hvis I har tredive, vil de leve i fred. Se på stortyrken⁶: Han regerer zarathushtra-tilbedere, hindustanere, græskkatolske, nestorianere⁷ og romerskkatolske. Den første, der vil opvække tumult, bliver brændt, og alle er fredelige.

¹¹ *Knus det skændige* (*écrasez l'infâme*): Et motto, hvormed Voltaire underskrev mange af sine breve. Med 'det skændige' hentyder Voltaire til det, han opfattede som undertrykkende fanatisk overtro inden for den katolske kirke.

² *Surat*: by i Indien med vigtig engelsk handelsstation. *Bassora* (Basra): vigtig havneby ved Den Persiske Bugt.

³ *Zarathustra-tilhængerens*: person tilhørende den gamle persiske religion zarathustrismen (også kaldet mazdaisme og parsisme)

⁴ *Nikæa*: ved det første kirkemøde (koncil) i Nikæa blev afholdt i 325 og omhandlede bl.a. kirkens holdning til afvigende (kætterske) kristne retninger.

⁵ *Noachider*: tilhængere af de få universelle love, der blev givet af Gud før Moses. *Farserne*: anden betegnelse tilhængere af den persiske religion

⁶ *Stortyrken*: Den tyrkiske (osmanniske) sultan.

⁷ *Nestorianere*: kristen retning

Af alle religionerne er den kristne utvivlsomt den, der kan indgyde mest tolerance, skønt de kristne hidindtil har været de mest intolerante mennesker af alle. [...] Denne forfærdelige uenighed, der nu har været så mange århundreder, er en meget slående lektion i, at vi gensidigt bør tilgive hverandre vore vildfarelser: Uenigheden er menneskeslægtens store onde, og tolerancen er det eneste middel herimod.

5

[Brev til Frederik d. 2. af Preussen, 5. januar 1767:] [Kristendommen] er givet den mest latterlige, den mest absurde og den mest blodige religion, der nogensinde har inficeret denne verden. Deres Majestæt vil gøre den menneskelige race en evig tjeneste ved at udrydde denne berøgtede overtro. Jeg siger ikke blandt rakkerpakket, der ikke er værdigt til at blive oplyst og som er velegnet til hvert åg. Jeg siger blandt ærlige mennesker – blandt mænd, der tænker og blandt dem, der ønsker at tænke. [...] Min eneste beklagelse ved at dø, er, at jeg ikke kan støtte Dem i dette ædle foretagende – det fineste og mest respektable som det menneskelige sind kan udpege.

10

15

L'Examen important de Milord Bolingbroke ou le tombeau du fanatisme (1736), oversættelse af Jesper Rosenløv efter *The important examination of the Holy Scriptures*, London (1819) s.60f. Brev til d'Alembert, 28. november 1762: Voltaire Foundation (red.): *The Complete Works of Voltaire*, bind 109, Geneve/Oxford (1973) s. 317. S. Ratcliffe: *Concise Oxford Dictionary of Quotations*, Oxford (2006). *Dictionnaire Philosophique* (1764): J. Morley o.a.: *The Works of Voltaire – A Contemporary Version*, bind 10, Akron (1904), s.284. Afsnit om tolerance, I. Adriansen o.a.: *Fra oplysningstid til imperialisme*, Kbh. (2007) s.48. Brev til Frederik d. 2. af Preussen, 5. januar 1767: oversættelse af Jesper Rosenløv efter R. Aldington: *Letters of Voltaire and Frederick the Great*. New York (1927), brev 156, s.285.

20